

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 32.

Lördagen den 20 november.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 16 innevarande november.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Hagberg* i Luleå vid kammarens nästföregående sam-
manträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation
till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående eventuell
ytterligare utredning om det i mars 1940 begångna attentatet i de av tidning-
en Norrskensflamman disponerade lokalerna.

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å till-
läggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser
försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggs-
stat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till vissa ersättningar åt arbetare
vid Salsåkers sågverk m. fl.;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av
utvidgad byggnadsplan för svenska träforskningsinstitutet; och

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till
daghem och lekskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angå-
ende ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å
fartyg; och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag
angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldig-
het för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.,
dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av dels Kungl. Maj:ts pro-
position med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21
juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning, dels ock i ämnet väckta motio-
ner; samt

tredje särskilda utskottets memorial nr 1, angående ersättning till föredra-
gande hos tredje särskilda utskottet.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 32.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet: nr 499, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 14 juni 1940 (nr 478) om nöjesskatt;

från andra lagutskottet:

nr 488, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 20 juli 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, m. m.; och

nr 489, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäkring av vissa tjänstepliktiga män, födda år 1924, för olycksfall i arbete m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 494, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 495, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för vissa tomtupplåtelser;

nr 496, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av visst område till Fredrika kommun i Västerbottens län;

nr 497, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp; och

nr 498, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av bidrag ur domänfonden till föreningen för växtförädling av skogsträd.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 23 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 17 innevarande november.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 242 och 258—260, första lagutskottets utlåtanden nr 50 och 51, andra lagutskottets utlåtande nr 67 samt tredje särskilda utskottets memorial nr 1.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.04 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 24 november.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Ledamoten av riksdagens andra kammare, greve Ragnar Barnekow, är på grund av sjukdom (urinretention) tills vidare oförmögen att delta i riksdagsarbetet, intygas.

Kristianstad den 23 november 1943.

Sven Wahlgren,
lasarettsläkare.

Kammaren beviljade herr Barnekow ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med den 23 innevarande november.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Lindberg i Stockholm, har med andra kammarens tillstånd interPELLERAT mig rörande följande spörsmål:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att snarast möjligt bringa frågan om rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet till sin lösning?

Sedan genom utslag av regeringsrätten den 15 maj 1941 fastslagits, att kommun ej äger anslå medel till hemvärdnet, väcktes vid 1942 års riksdag motioner med yrkande om sådan ändring i kommunallagarna, att kommun erhöile rätt att anslå medel härtill. Med anledning av motionerna hemställde riksdagen i skrivelse den 16 maj 1942, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan, huruvida och i vad mån kommun borde erhålla möjlighet att anslå medel till hemvärnets verksamhet.

Genom beslut den 19 juni 1942 anbefalldes 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga att verkställa den utredning, om vilken riksdagen sålunda hemställt.

I sitt den 17 juni 1943 avlämnade betänkande ha 1941 års hemortsförsvars-sakkunniga föreslagit, att hemvärdnet, luftskyddet, skogsbrandväsendet för krig och utrymningsorganisationen med vad därtill hör skulle sammanslås till en organisation. Denna nya organisation, vilken även skulle handha vissa andra uppgifter, benämnes av de sakkunniga folkskyddet. För upprätthållande av folkskyddets verksamhet skall enligt de sakkunnigas förslag försvarsområde vara indelat i folkskyddsdistrikt, bestående av kommun eller, i vissa fall, två eller flera kommuner. Såsom huvudregel gäller, att folkskyddsdistrikt har att sörja för att ekonomiska och materiella betingelser för upprätthållande av distriktets folkskyddsväsen äro för handen. Denna folkskyddsdistriktets skyldighet utövas av den kommun, som distriktet omfattar eller, därest distriktet består av område från mer än en kommun, av ett folkskyddsförbund, bildat av de i distrik-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

tet helt eller delvis ingående kommunerna. För huvuddelen av distriktets kostnader utgår enligt förslaget ersättning av statsmedel med två tredjedelar.

1941 års hemortsförsvsarssakkunnigas förslag är för närvarande föremål för överarbetning inom 1943 års civilförvarsutredning. I direktiven för utredningen framhölls, att i en ny hemortsförvarsorganisation icke borde, såsom av 1941 års hemortsförsvsarssakkunniga föreslagits, ingå militära försvarsuppgifter av det slag, som nu åvilade hemvärnet.

Ytterligare vill jag nämna, att, enligt vad av hemortsförsvsarssakkunnigas betänkande framgår, en omfattande bidragsgivning till hemvärnet skett från kommunernas sida, ehuru de lagliga förutsättningarna härför saknats. Sålunda ha icke mindre än 1,215 kommuner eller ungefär halva antalet av landets kommuner beviljat anslag till hemvärnet, medan 369 kommuner uppgivit sig ha haft för avsikt att ekonomiskt stödja hemvärnet, därest laglig befogenhet härtill förelagat. Dessa fakta angiva uppenbart nog, att det stora flertalet av landets kommuner önskar ekonomiskt stödja hemvärnet.

Därest för riksdagen kommer att framläggas förslag om en hemortsförvarsorganisation, i vilken hemvärnet icke ingår, bör i samband därmed definitiv ställning tagas till spörsmålet i vad mån åtgärder böra vidtagas för tillgodoseende av de önskemål, som lågo till grund för riksdagens skrivelse den 16 maj 1942.

Härefter yttrade:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit på min interpellation. Jag tackar också för det löfte som är lämnat — jag kanske icke kan säga ett bestämt löfte men i alla fall ett löfte — om att frågan kommer att tagas upp på nytt i annat sammanhang. Det hela är således icke bortglömt.

Det är för närvarande rätt många hemvärnsområden som ha stora ekonomiska bekymmer att dragas med och som med otålighet därför vänta på att denna fråga skall lösas på ett sådant sätt, att kommunerna erhålla rätt att anslå medel till deras hemvärnsverksamhet. Man anser, att det bör ordnas så, att kommunerna få denna rätt, därför att hemvärnet är en försvarsorganisation som har till uppgift att försvara hemorten och därmed också naturligtvis försvara kommunernas egna områden och anläggningar. Jag tror också, att de allra flesta kommunerna hysa en positiv vilja för att lämna sådant anslag, men då lagen lägger hinder i vägen, anser man sig icke kunna göra det; och det är ganska naturligt. Därför får man på hemvärnshåll hoppas, att det förslag, som 1941 års hemortsförsvsarssakkunniga och 1943 års civilförvarsutredning kunna komma med, skall föreligga i så god tid, att hela frågan kan framläggas för nästa års riksdag till behandling.

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Trots det intresse som visas hemvärnsrörelsen från flera kommuners sida tror jag emellertid, att man kan säga, att det icke alls råder någon hetare åtrå hos kommunerna i allmänhet att erhålla tillstånd till lämnande av bidrag till hemvärnet. De bidrag som ges ha säkerligen lämnats under en tillfällig stämning, men ett generellt medgivande i det avseendet skulle ovillkorligen leda till att det blir ett permanent och årligt återkommande bidrag för detta ändamål. Jag tror, att den allmänna meningen ute i kommunerna är, att det är en statens angelägenhet att bestrida utgifterna för hemvärnet.

Jag ber också i detta sammanhang få säga, att det vore lyckligt, om man i framtiden behåller den nuvarande ordningen, och att därest någon omorganisa-

Svar på interpellation. (Forts.)

tion skall äga rum man redan från början lägger frågan på den bogen, att staten svarar för dessa utgifter.

I detta anförande instämde herrar *Bergström, Jacobson, Åkerström, Norén, Hallberg, Nilsson* i Kristinehamn, *Olsson* i Mellerud, *Nilsson* i Norrlångträsk, *Mårtensson, Johansson* i Öckerö, *Andersson* i Mölndal, *Paulsen, Björklund, Engström* och *Larsson* i Julita.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Detta anförande med massinstämmanden kan väl ändå icke rimligen av regeringen uppfattas såsom ett återkallande av den riksdagsskrivelse som beslöts av 1942 års riksdag?

Herr **Fast**: Herr talman! Tiden rider fort i våra dagar. Jag kan erinra om de debatter som förts tidigare i denna fråga. Vid den tidpunkten var det icke så många kommuner som anvisade medel på ett olaga sätt. Men det var dock en hel del. Det meddelande som nu lämnats av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet visar till fullo, att tiden ridit ganska fort, och att vi nu befinna oss i ett skede, då riksdagen, även om det icke är så värst trevligt, dock måste fastslå de fakta som föreligga. Vi bruka annars alltid säga, att vi stifta lagar som äro möjliga och lämpliga att efterleva. Här ha vi emellertid haft en lagstiftning som faktiskt tvingar kommunerna att handla olagligt. Ätminstone har det varit deras uppfattning, att de måste och böra handla på det sättet. Om man härtill lägger alla tillfällen, då kommuner kanske velat bevilja anslag men där vederbörande ordförande vägrat framställa proposition, beroende på att han icke velat klubbfästa ett olagligt beslut, skulle antalet kommuner vara ännu större. Det är väl ändå fullständigt ohållbart, att vi ha en lagstiftning där majoriteten av kommunerna handla mot lagen. Om riksdagen sedan bestämt fasthåller vid att denna lag skall bestå, ha vi enligt min mening endast att se till att denna lag respekteras ute i kommunerna — något som blir en ganska svår sak, eftersom enhälligheten är så stor, att det icke finns några medborgare som ens klaga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att hemvärdet är en hela folkets angelägenhet, och många gånger ha kommunernas anslag härvidlag åstadkommit, att medborgare från fattiga befolkningsgrupper kunnat delta i dess arbete, vilket eljest icke varit möjligt. Jag tror, att vi nog få ta oss en ganska ordentlig funderare på denna sak.

Häruti instämde herrar förste vice talmannen *Magnusson* och *Nilsson* i Göingegården.

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag hade icke väntat mig, att denna fråga skulle ha blivit mottagen på det sätt som skett efter herr Sundströms i Skövde anförande. Det förvånar mig på det högsta, att man instämmer i åsikten att exempelvis en kommuns åtgärd att lämna anslag för ifrågasvarande ändamål icke bör ha stöd i gällande lagstiftning. Alla ha vi ju från början varit med om att hemvärdet skulle bildas, och vi ha också varit på det klara med att staten icke kan lämna det ekonomiska stöd som hemvärdet behöver, utan ansett, att en del av de medel som erfordras skulle insamlas på frivillighetens väg, och att kommunerna skulle kunna anslå en del. Det var som sagt fråga om detta, när hemvärdet bildades, och då var man ganska överens om att det skulle ordnas på det sättet. När nu hemvärnsområdet i en kanske fattig landsända begär anslag från kommunen för den verksamhet, som man kommit överens om att driva, händer det att kommunen vägrar

Svar på interpellation. (Forts.)

lämna anslag på grund av den lag som nu finns. Dessa människor bli då tvungna att offra ganska mycket av sina egna medel för hemvärnsverksamheten, och man anser det icke vidare uppmuntrande, när man här i riksdagen vänder sig emot att anslag skall kunna lämnas. Betyda dessa instämmanden nu, att man i fortsättningen kan få lika kraftigt och kraftigare stöd genom att staten skall lämna större bidrag för hemvärnsverksamheten än nu sker, är det ju lika bra, eftersom det för hemvärnens del icke spelar någon roll varifrån man får pengarna, från kommunerna eller staten. Det är emellertid ett faktum, att det behövs medel för att hemvärnsverksamheten skall kunna bedrivas. Är man icke villig att på något sätt lämna anslag, kan hemvärnsrörelsen så småningom helt enkelt icke existera, därför att man icke kan begära, att fattiga skogs- och lantarbetare skola anslå av sina egna knappa inkomster pengar också för en verksamhet som det bör tillkomma samhället att lämna anslag till.

Herr *Thorell* instämde häruti.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Hemvärdet har alltifrån sin början varit en mycket populär organisation, och det kan kanske förklaras till stor del av tidsförhållandena. Jag vill blott i anledning av den siste talarens anförande påminna om att riksdagen icke nekat hemvärdet något som regeringen begärt. Det har sålunda varit den initiativtagande myndighetens sak att lyssna till de klagomål eller framställningar som kommit från hemvärnsledarna och framlägga sina äskanden för riksdagen. I den mån så skett, har också anslag beviljats. I övrigt kan man väl säga, att även hemvärdet är en produkt av de tidsförhållandena som vi genomlevat under de senare åren.

Alla skäl tala emellertid för att statsmakterna, innan man ändrar gällande lagstiftning, avvakta för att se vad det blir av hemvärdet, när dessa tider en gång äro över. För min personliga del är jag icke beredd att ge min tillstyrkan till ett försök att nu ändra kommunallagarna av speciellt detta skäl.

Det är detta, herr talman, jag velat säga.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med det instämmande jag gjorde i det av herr Fast hållna, enligt mitt förmenande träffsäkra anförandet. Men jag har velat begagna tillfället att säga, att jag icke anser det vara alldeles likgiltigt vem som lämnar anslag till hemvärdet, denna verkligt folkliga rörelse. Är det så, att man förmenar kommunerna att kunna lämna anslag till hemvärdet, har man därmed tagit bort för kommunerna rätten att lämna anslag till en rörelse som berör dem så nära, och man har också därmed tagit bort från hemvärdsmännen känslan av att deras egna hemortskommuner äro intresserade av och vilja stödja dem i det arbete som de utföra.

I detta sammanhang skulle jag vilja rikta en vädjan till dem som vidare ha att arbeta på organisationen av hemortsskyddet och till herr socialministern att icke taga bort det mycket uttrycksfulla och värdefulla namnet, hemvärn, för att i stället komma med någonting som heter folkskydd eller något dylikt. Jag tror, att det skulle vara till skada för den verkligt viktiga och för hela vårt lands trygghet och försvar så betydelsefulla folkrörelse som hemvärdet utgör.

Jag vill till sist uttala, att det skulle säkerligen vara till skada, om riksdagen nu skulle göra något avkall på sitt tidigare uttalande om möjlighet för kommun att lämna anslag till denna viktiga folkrörelse.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Utgifter å tillägsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9, angående Marinen: Fartygsbyggnader för flottan.

I propositionen nr 344 hade Kungl. Maj:tt under punkten 10 föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:tt att meddela beslut om igångsättande av arbetena å i propositionen närmare angiven jagare.

Fartygsbyggnader för flottan.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:tt att meddela beslut om igångsättande av arbetena å en i planen för fartygsbyggnader för flottan under femårsperioden 1942/47 ingående större jagare.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Enligt tidigare av riksdagen fattat beslut skulle den jagare som det här är fråga om icke påbörjas förrän längre fram, och den skulle komma att färdigställas vid en viss tidpunkt efter nuvarande femårsperiodens utgång. Nu föreslås, att detta jagarbygge skall sättas i gång omedelbart, och såsom motivering för denna ändring av riksdagens beslut anför marinförvaltningen, att det skulle bli billigare att anskaffa materialet i ett sammanhang för två jagare. Det finns, såvitt jag kan se, i riksdagstrycket icke någon närmare utredning rörande vilket belopp det här gäller eller om hur pass mycket billigare det skulle bli. Det förefaller också en smula egendomligt att överhuvud taget föra fram den synpunkten, eftersom man måste jämföra de för närvarande gällande materialpriserna med de materialpriser som komma att gälla vid en senare tidpunkt. Jag förstår icke, hur marinförvaltningen överhuvud taget kan säga, att det blir billigare att anskaffa denna material nu än att anskaffa den längre fram. Det enda som man kan med säkerhet bevisa i detta sammanhang är, att det skulle vara billigare per enhet att vid en och samma tidpunkt anskaffa material för två jagare än för en. Men därmed äro icke de olika alternativen i detta fall klarlagda.

Emellertid föreslås nu, att detta jagarbygge skall sättas i gång med detsamma. Nu finns det inom femårsplanens kostnadsram icke rum för att bygga detta fartyg färdigt inom denna tidrymd, och då föreslår man, att man visserligen skall börja att bygga denna jagare men den skall byggas i så sakta tempo, att man icke under dessa fem år förbrukar mera medel än som ursprungligen avsetts. Den blir därför färdig någon gång efter år 1947. Jag tycker, att detta är ett rätt egendomligt tillvägagångssätt. Man sträcker kölen nu, så att statsmakterna skola vara oåterkalleligt bundna av detta beslut vad som sedan än må hända. För att sedan klara kostnadsfrågan inom femårsplanens tidsgräns bygger man jagaren så sakta, att vi icke kunna få någon nytta av den under löpande femårsperiod, ifall vi till äventyrs skulle behöva den. Detta synes mig — åtminstone efter de upplysningar som hittills lämnats — vara att ändra ett riksdagsbeslut på alltför lösa grunder. För min del känner jag mig icke övertygad om att tillräckliga skäl tala för att riva upp det redan fattade beslutet för att i detta avseende fatta ett nytt, och ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan i förevarande punkt.

Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill hänvisa till departementschefens uttalande om anledningen till att han nu föreslår, att man skall bygga två stora jagare i stället för en. Referatet är ganska kortfattat. Det innehåller icke någon vidlyftigare motivering. Det framgår emellertid av detsamma, att departementschefen och marinförvaltningen anse att det är affär för staten att nu bygga två jagare i stället för en. Det kan man ju väl förstå, att så är fallet.

Det finns en omständighet till, som kanske kan ha viss betydelse för frågans bedömande. Såsom framhålles i betänkandet skall jagaren byggas på Karlskrona örlogsvarv. Om staten vill ekonomisera med arbetskraften på sina verkstäder och varv, måste också vissa nybyggnader utföras på varvet, ty i annat fall kommer arbetskraften vissa tider att i ganska stor utsträckning gå sysslös i avvaktan på reparationsarbeten. Det har ofta påpekats och det förstår ju varje varvsindustriledare, att om en fartygsbyggnadskår icke kan få kontinuerlig sysselsättning i sitt yrke, blir det glappor i deras yrkeskunskap på samma sätt som det blir i alla yrkesmäns yrkeskunskap, om de icke få hålla på med sitt arbete.

Man kan påpeka en tredje sak, som har sin betydelse vid bedömandet av det föreliggande förslaget, nämligen att genom den föreslagna anordningen kan en icke oväsentlig besparing, rörande sig skulle jag tro omkring ett par miljoner kronor, inkasseras vid byggandet av jagaren.

De anförda omständigheterna ha synts avdelningen och utskottet synnerligen viktiga, och vi ha därför tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber, herr talman, att nu få göra samma yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket också är utskottets hemställan.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Det är bara en enda sak, som jag måste ställa mig en smula frågande till. Herr Törnkvists anförande innehöll ju på det hela taget endast allmänna synpunkter men på en punkt meddelades en siffra, även om den kanske icke var alldeles definitiv. Herr Törnkvist sade sig tro, att det skulle bli 2 miljoner kronor billigare att bygga jagaren nu än att bygga den längre fram. Men hur kan man egentligen veta, att det blir 2 miljoner kronor billigare att bygga jagaren nu än längre fram?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet Sköld: Herr talman! Utöver vad herr Törnkvist här har yttrat skulle jag vilja fästa herr Svenssons i Ljungskile uppmärksamhet vid ett faktum, som tydligen har förbigått honom, nämligen att riksdagen redan förra året beslöt, att denna jagare skulle påbörjas inom den nu löpande tiden för femårsplanen. Kungl. Maj:ts förslag innebär alltså icke någon ändring av förra årets principbeslut. Även efter detta beslut skulle alltså denna jagare börja byggas före den 1 juli 1947 och färdigställas efter denna tidpunkt. En del av kostnaderna skulle falla på femårsperioden och en del av kostnaderna skulle falla på tiden efteråt.

Det fanns emellertid, kan jag säga, ett förbiseende i Kungl. Maj:ts framställning. Om man nämligen skall bygga jagaren på detta sätt kan man icke undgå att före den 1 juli 1947 beställa materiel, som skulle komma att levereras efter denna tidpunkt. För att man skall kunna effektuera riksdagens beslut erfordras därför ett komplement, nämligen ett bemyndigande från riksdagens sida till Kungl. Maj:t att placera beställningar för denna jagare under femårsperioden med leverans efteråt. Detta skulle ha behövts antingen det hade föreslagits någon jämkning i förra årets beslut eller icke. Följaktligen gäller det här icke något annat än att komplettera förra årets beslut för att riksdagens då uttalade vilja skall kunna genomföras.

Sedan är det en sak, som faller inom denna principiella ram, nämligen att

Fartygsbyggnader för flottan. (Forts.)

undersökningar ha visat, att ritningarna kunna färdigställas något tidigare än vad vi förut räknade med, samt att det är fördelaktigt att förlägga detta jagarbygge till Karlskrona örlogsvarv, men detta har ingenting med principen att göra. Därför förstår jag icke riktigt, hur herr Svensson i Ljungskile kan framställa saken så, som om det här vore fråga om att riksdagen skulle ändra sitt förra året fattade beslut. I verkligheten gäller det endast en komplettering av detta beslut, som visat sig vara nödvändig för att beslutet skall kunna genomföras.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag lade märke till att herr statsrådet icke var närvarande här i kammaren under första delen av mitt första anförande. Om så hade varit fallet skulle herr statsrådet nog ha observerat att det förbiseende från min sida, som herr statsrådet talade om, icke har förelegat. Det var nämligen det första jag nämnde, att riksdagen tidigare hade beslutat, att denna jagare skulle börja byggas vid en senare tidpunkt under femårsperioden för att färdigställas först efter periodens utgång. Jag har icke heller framställt det hela så, som om det vore fråga om något ändrat beslut från riksdagens sida i annan mån *än vad gäller tidpunkten för byggets påbörjande*. Att det därvidlag gäller ett ändrat beslut är ju obestridligt.

För övrigt noterar jag, att vi icke fingo veta något om den där tvåmiljonersbesparingen.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag vill icke, att herr Svensson i Ljungskile skall gå härifrån alldeles desillusionerad efter den fråga, som han här ställde. Jag skall därför be att få berätta en liten saga ur livet för honom. Någon gång i slutet på 1920-talet skulle det också byggas en jagare. Det infordrades anbud från olika varv och det befanns då, att anbudet från Karlskrona örlogsvarv låg $\frac{1}{2}$ miljon kronor under det lägsta anbudet från de övriga varven. Följden härav blev, att kostnaderna för jagarbyggen under de närmaste åren — det var icke så många som byggdes då men det var dock en del — sjönko med $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Jagaren byggdes på Karlskronavarvet och beräkningarna höllo.

Priserna ha höjts sedan år 1928, då jag vill minnas denna jagare gick av stapeln, men jag tror, att herr Svensson i Ljungskile av detta exempel dock skall kunna dra vissa slutsatser om vad man kan åsyfta med talet om besparingar, som härvidlag kunna göras.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Jag kan icke finna, herr talman, att herr Törnkvists exempel bevisar något i förevarande fall.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 10, angående Marinen: Merkostnader för ombyggnad av kanonbåten Svensksund.

Merkostnader för ombyggnad av kanonbåten Svensksund.

Sedan punkten föredragits anförde:

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är rätt uppseendeväckande att taga del av de föreliggande förslagen i detta utskottsutlåtande, särskilt om man erinrar sig att vi nyligen begåvades med en femårsplan i fråga om försvarsåtgärderna. Såvitt vi förstodo sammanhanget rätt gällde detta beslut

Merkostnader för ombyggnad av kanonbåten Svensksund. (Forts.)
även den ekonomiska ramen. Det förefaller emellertid, som om de militära myndigheterna ha fattat detta beslut såsom en minimigräns, som icke skulle underskridas, under det att vi trodde, att det var fråga om en maximigräns i fråga om försvarsutgifterna.

Vi ha i dag om några minuter beslutat gå utöver fjolårets beslut med över 55.5 miljoner kronor, vartill kommer ett belopp av $1\frac{1}{4}$ miljon kronor, beträffande vilket försvarsministern skall överväga, om det skall placeras utanför eller inom ramen. I vissa fall motiveras dessa överskridanden med prisstegringar, men man kan icke undgå att få den uppfattningen, att de också i stor utsträckning bero på bristfällig planläggning. Vad som är det mest beklagliga är ju, att arbeten utföras och medel förbrukas i stor utsträckning utan riksdagens hörande och utan att ens försvarsministern vet om det förrän efteråt. Riksdagen har sedan endast att anvisa behövliga anslag.

Försvarsministern har ju icke kunnat undgå att konstatera fakta men föreslår, såvitt jag har kunnat finna, icke några verksamt förebyggande åtgärder mot en upprepning. Vi läsa i utskottsutlåtandet, att »vid anmälan av propositionen framhöll departementschefen såsom anmärkningsvärt, att arbeten av den art och omfattning, varom vore fråga, av marinförvaltningen anbefallts utan att ärendet underställts Kungl. Maj:ts prövning och att till ämbetsverkets förfogande för löpande beredskapskostnader avsedda medel tagits i anspråk för utgifter av engångsnatur». Längre ned heter det, att »arbetena knappast varit av så brådskanie natur, att fasta anbud icke kunnat avvaktas före arbetenas igångsättande».

Statsutskottet anmäler för sin del ett visst missnöje och säger, att »förhållandena vid arbetenas utförande synas icke hava varit fullt tillfredsställande» samt att utskottet »förutsätter att marinförvaltningen kommer att vid nu pågående och blivande arbeten beakta vad i ärendet förekommit» o. s. v. Såvitt jag har kunnat finna söker man emellertid förgäves i statsutskottets utlåtande efter en allvarlig admonition till vederbörande myndigheter.

Det är beklagligt, att sådant får förekomma år efter år utan annan påföljd än att räkningarna likvideras. Detta måste ovillkorligen få till följd, att det icke dämpar vederbörandes benägenhet att nonchalera riksdagens beslut. När man ute i landet får se planlösheten i de militära dispositionerna på det ekonomiska området måste man bli betänksam. Försvarsviljan är ju stark och enhällig, men den kan äventyras. Man finner här och var, hurusom betydande anläggningar utföras på öppen räkning, fastän enligt vad experterna påstå betydande summor kunnat sparas genom infordrande av anbud. Är det icke möjligt, herr talman, att låta den ekonomiska förvaltningen överföras till ett mera kompetent forum än de militära myndigheterna? De senare torde ändå ha händerna fulla med de rent militära uppgifterna.

Jag har, herr talman, icke något yrkande men har velat stryka under dessa synpunkter i detta sammanhang.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tror, att herr Nilson i Eskilstuna icke riktigt har försökt komma underfund med förhållandet mellan det föreliggande förslaget under punkten 10 och femårsplanen. Ombyggnaden av Svensksund igångsattes av marinförvaltningen innan riksdagen hade beslutat någon femårsplan. Det har därför icke heller beräknats några pengar för denna ombyggnad i femårsplanen.

Jag vill för min del icke bestrida, att icke denna ombyggnad är behäftad med åtskilliga anmärkningar. Den är utan tvivel ett exempel på hur man icke skall göra. Det är så mycket mer anmärkningsvärt som jag ju en gång tidigare varit nödsakad att gå till riksdagen och begära pengar för detta

Merkostnader för ombyggnad av kanonbåten Svensksund. (Forts.)
ändamål utan att jag då kunde få veta vad slutsiffran egentligen skulle bli.

Det skall emellertid här observeras, att krisrevisionen har haft denna fråga till övervägande och avgivit ett utlåtande om densamma. Revisionen kom därvid till den uppfattningen, att det icke kunde riktas sådana anmärkningar mot dem, som äro ansvariga för beslutet, att det fanns anledning vidtaga särskilda åtgärder.

Det är också att observera, att det ju har skett åtskilliga personbyten i marinförvaltningen, sedan detta beslut fattades. Följaktligen tror jag icke, att man i dag kan betrakta detta som exempel på vad marinförvaltningen hädanefter kommer att göra.

När herr Nilson i Eskilstuna säger, att man bör överväga, om man icke kan lägga sådana förvaltningsfrågor på annat ställe än hos de militära myndigheterna, kan jag icke underlåta att fästa herr Nilsons uppmärksamhet på att regeringen i våras förelade riksdagen förslag till den militära förvaltningens ordnande. Då hade ju varit rätta tidpunkten för herr Nilson i Eskilstuna att framställa ett yrkande på denna punkt. Det är en smula bakefter att i dag komma med detta uppslag, sedan riksdagen redan har beslutat den stora förvaltningsreformen.

Vad sedan beträffar frågan om huruvida femårsplanen skall betraktas som en minimiplan, som icke får underskridas, eller som en maximiplan vill jag fästa herr Nilsons uppmärksamhet på att regeringen har förelagt riksdagen och riksdagen har godkänt vissa grunder, efter vilka femårsplanens kostnader skola beräknas och rörande vilka kostnader som skola anses falla inom ramen och vilka kostnader som skola anses falla utanför ramen. Jag kan försäkra, att det hålles mycket noggrann uppsikt över att dessa riktlinjer icke överträdas.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Jag kom att begära ordet under punkt 10, därför att vissa uttryck i utskottets utlåtande inbjödo därtill. Såsom herr försvarsministern hörde talade jag icke heller egentligen om Svensksund utan om samtliga de punkter, som nu föreligga till avgörande och som enligt min uppfattning alla ligga på samma plan.

Vad sedan beträffar den ekonomiska förvaltningen är det ju givet, att nya erfarenheter — tiden arbetar ju fort — kunna leda till justerade uppfattningar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 11—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:
nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilllägsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till vissa ersättningar å arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.; och

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av utvidgad byggnadsplan för svenska träforskningsinstitutet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Statsbidrag
till daghem
och lekskolor
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 339 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att medgiva, att under budgetåret 1943/44 finge till ett belopp av högst 100,000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet förordade grunder.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Elmgren* (I: 330) och den andra inom andra kammaren av fru *Västberg m. fl.* (II: 465), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i enlighet med vad 1941 års befolkningsutredning föreslagit redan nu fastställa principerna för en framtida bidragsverksamhet till daghem, barnträdgårdar och eftermiddagshem;

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Alingsås och *Nilsson* i Göteborg väckt motion (II: 484).

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte medgiva, att under budgetåret 1943/44 finge till ett belopp av högst 100,000 kronor av statsmedel beviljas bidrag till driften av anstalter för halvöppen barnavård i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder;

b) att motionerna I: 330 och II: 465 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört;

c) att motionen II: 484 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Oscar Olsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — förordade grunder;

b) att riksdagen med bifall till motionerna I: 330 och II: 465 måtte fastställa principerna för en framtida bidragsverksamhet till daghem, lekskolor och eftermiddagshem i enlighet med 1941 års befolkningsutrednings förslag;

c) att motionen II: 484 måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört;

2:o) av herr *Eriksson* i Frägsta, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Eriksson** i Frägsta: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och jag skall därför be att med några ord få motivera densamma.

Bakom det föreliggande förslaget ligger som bekant ett utlåtande i frågan som verkstälts av befolkningsutredningen där det mycket starkt framhäves behovet av en verksamhet av denna art. Detta befolkningsutredningens uttalande gör även socialministern till sitt, och nu är statsutskottet berett att

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

föreslå riksdagen, att den skall göra ett uttalande i samma riktning, när den nu fattar beslut i frågan. Om det nu förhåller sig på det sättet, vilket det förmodligen gör, att det behövs familjevårdande åtgärder i nativitetsbefrämjande riktning, så kan det väl ändå ifrågasättas, huruvida det är riktigt, att riksdagen så här klart och kategoriskt slår fast, att det skall vara just denna form för hjälpen åt familjerna.

Innan jag går vidare, skall jag be att få fästa uppmärksamheten vid ett par detaljer i förslaget av ekonomisk innebörd. De utredningar som gjorts ha visat, att förslaget medför rätt dryga kostnader. Det rör sig om belopp från 4:87 ned till 3:22 per barn enligt siffror som föreligga från olika institutioner här i Stockholm, vilka på ett tidigare stadium bedrivit ifrågavarande verksamhet. Det vill därför synas, som om denna verksamhet skulle bli tämligen dyr. Om man tänker sig, att en husmor har tre barn som hon anser sig böra överlämna till dylika anstalter, kommer man ju upp till en tämligen stor kostnadssumma, och jag undrar, om inte denna summa blir åtskilligt större än den lönesumma som en på detta sätt friställd arbetskraft kan vara värd. Det kan ifrågasättas, om det inte på den rena landsbygden blir kommunerna som få bära kostnaderna för denna verksamhet. Den kommer säkerligen att där föra med sig stora ekonomiska engagemang i form av husbyggen och dylikt. Följden blir nog den, att åtgärderna för ifrågavarande verksamhet bli mycket minimala för landsbygdens vidkommande. Att det finns behov av en sådan verksamhet i tätorterna, är kanske möjligt, men att den har någon betydelse i nativitetsfrämjande avseende, det tror jag att man har stor anledning att betvivla.

Jag har med denna min reservation endast velat stryka under, att jag anser att det hade varit riktigare, att riksdagen, när den går att fatta ett beslut av denna art, hade gjort ett utalande ungefär i den riktningen, att man betecknat dessa åtgärder som mycket sekundära och framför allt krisbetonade samt att, i den mån som statsmakterna skola vidtaga åtgärder på familjevårdens område, detta framför allt bör ske i den riktningen, att man söker göra det möjligt för de flesta mödrar att själva fostra sina barn. Jag vill icke yrka avslag på förslaget. Det lönar sig troligen inte, och det skulle kanske också vara oriktigt. Men jag vill ha understruket, att det ur statsmakternas synpunkt bör anses vara en nödfallsåtgärd som här vidtages och att statsmakternas åtgärder böra inrikta sig på andra familjevårdande åtgärder än dem som här föreslagits, ty de kunna icke betyda annat än en ytterligare splittring av familjelivet, efter vad jag kan förstå. Detta förslag har ju icke föranletts endast av arbetsmarknadspolitiska skäl, utan det tar också sikte på andra uppgifter, och det är därvidlag som jag reagerar och anser, att riksdagen borde vara litet försiktigare vid sitt ställningstagande och stryka under, att man även borde beträda andra vägar, när det gäller att hävda familjens intressen, vägar som jag tror kunna vara till större gagn än vad dessa åtgärder ur flera synpunkter kunna vara.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Fru **Västberg**: Herr talman! Det är naturligtvis med den allra största tillfredsställelse, som vi mottagit propositionen om statshjälp till den halvöppna barnavården. Det innebär ju ett väsentligt stort steg framåt till en bättre ordning på detta länge försummade område. Men jag vill säga, att det är dock flera människor än vi motionärer som äro besvikna över att regeringen inte tagit upp befolkningsutredningens anspråkslösa förslag om ett principbeslut angående fredsprogrammet för ifrågavarande verksamhet, för vilket man har anfört så goda skäl. Befolkningsutredningens yrkande har mycket starka sym-

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

patier i de vidaste kretsar, och motionärerna ha säkerligen bara givit uttryck åt vad man i barnavårds- och mödravårdskretsar väntar av riksdagen. Jag vill även fästa kammarens uppmärksamhet på att såväl socialstyrelsen som barnavårdsförbundet och socialvårdskommittén, alltså de tre remissinstanser som äro mest och direkt intresserade av saken, ha ansett det angeläget, att riksdagen gör ett klart uttalande, att staten är beredd att i framtiden understödja den halvöppna barnavården.

Vi ha ju vid olika tillfällen visat, att vi förstå och respektera de ekonomiska skäl som regeringen anfört, då man har velat dämpa ned ett reformkrav, men ibland känns det, som om man måste reagera. Det är med en viss bitterhet, som vi konstatera, att det alltid finns pengar för militära ändamål men att man ofta är mycket sparsam, då det gäller att värna om de minst försvarsdugliga, barnen. Även våra betungade mödrar kunde nog förtjäna den uppmuntran som ett principbeslut i frågan skulle innebära. Ett sådant beslut skulle också stärka modet hos de mödrar som dagligen måste brottas med stora svårigheter just på detta område. Vi veta också, att de lokala organen behöva ha lång tid på sig för att kunna föra en av regeringen beslutad reform ut i livet.

Utskottet har emellertid i likhet med departementschefen funnit, att ett dylikt principbeslut i detta sammanhang skulle vara mindre lämpligt. Man torde emellertid icke ha varit alldeles okänslig för de skäl som anförts i motsatt riktning angående betydelsen av ett sådant uttalande. Åtminstone vill jag gärna tolka utskottets uttalande på denna punkt som ett förpliktande löfte om ett framtida statligt stöd åt den halvöppna barnavården. Men eftersom jag skulle önska ett mera klart och helhjärtat uttalande och då jag inte tror, att socialministern själv har något särskilt att invända däremot, vill jag understryka det stora behovet av radikala och snabba åtgärder på detta område, och jag vill för min del, herr talman, yrka bifall till herr Oscar Olssons reservation.

I detta anförande instämde fru *Rydh Munck af Rosenschöld*, herr *Hoppe*, fru *Andersson*, fru *Ronnebäck*, fru *Gustafson* och fröken *Öberg*.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag har ingen invändning att göra mot utskottets förslag, utan jag kommer att ansluta mig till detta. Jag vill emellertid i anslutning till ett uttalande av befolkningsutredningen framföra några enkla synpunkter.

Enligt detta uttalande av befolkningsutredningen, som citeras på sid. 11 i utskottsutlåtandet, »kommer de ogifta kvinnornas antal inom mindre än ett decennium att väsentligt sjunka och de giftas att stiga, varför man har att emotse ett ökat behov av gifta kvinnor på arbetsmarknaden. I förening med den stegrade bristen på hembiträden kommer denna ökning av antalet gifta kvinnor i förvärvsarbete att resultera i en ökad efterfrågan på halvöppen barnavård». Om denna av befolkningsutredningen skisserade utveckling kommer att bli verklighet — och det finns knappast för närvarande någon anledning att betvivla den saken — så blir det även andra frågor än den här föreliggande som på ett eller annat sätt måste lösas inom en icke alltför långt avlägsen framtid. Den fråga som jag här närmast syftar på är arbetstidsfrågan, framför allt då det gäller de gifta kvinnorna.

Inom industrien börjar arbetet i regel klockan 7 på morgnarna. Om en gift kvinna med minderåriga barn skall börja arbetet vid denna tidpunkt, måste hon i regel stiga upp minst ett par timmar tidigare. Hon har nämligen en hel del arbete att utföra i hemmet, innan hon lämnar detta. Sedan skall hon göra barnen i ordning och forsla dem till barnhem eller barnkrubba. Först därefter kan hon gå till det industriella arbetet. Dessa kvinnor ha sedan att utföra ett i många fall ganska ansträngande arbete under en arbetstid av åtta timmar. När denna

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

arbetsdag är slut, skall en sådan kvinna först hämta barnen på barnkrubban och ta dem hem, sedan skall hon sköta hem och barn. Jag undrar, om dessa förhållanden — om de skulle fortmeta någon längre tid för dessa mödrar — inte komma att avsätta vissa följdverkningar i hälsotillståndet hos såväl mödrarna som bland barnen. För att söka förebygga dessa olägenheter bör enligt min mening en utredning företagas, huruvida och i vilken utsträckning deltidarbete kan införas inom det enskilda näringslivet, framför allt för mödrar med barn. Om jag icke missminner mig, har riksdagen tidigare i år uttalat sig för en förutsättningslös utredning angående åtgärder för att skapa ökade tillfällen till deltidarbete i allmän tjänst. Jag tror, herr talman, att det skulle vara både lämpligt och önskvärt, att denna utredning kunde utsträckas till att omfatta även möjligheterna till deltidarbete framför allt för mödrar med barn som måste taga anställning i enskild tjänst.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter, och jag ber härmed att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Andersson: Herr talman! Jag skall be att få göra några erinringar på några punkter i det föreliggande förslaget. Det gäller först frågan om kompetensfordringarna för föreståndarinnorna vid de anstalter det här är fråga om.

Här föreligger en motion som går ut på att barnsköterskor skola jämställas med barnavårdslärlarinnor. Jag tror, att antingen är denna sak inte riktigt genomtänkt ens från utskottets sida eller också har man uttryckt sig mycket dimmigt och otydligt. Vad skulle nämligen detta förslag innebära? Jo, det skulle innebära, att man mycket kraftigt sänkte standarden i fråga om dessa föreståndarinneplatser. Som förslaget här är upplagt, skulle det nämligen leda till, att en person med endast barnsköterskeexamen skulle kunna bli föreståndarinna vid ett spädbarnshem. Jag kan parentetiskt här nämna, att man i Stockholm vid spädbarnskrubbor kräver av biträdena — observera: biträdena — barnsköterskeexamen plus en lång utbildning i barnsjukvård. Skall man nu stödja sig på vad utskottet här sagt på sid. 11. att denna verksamhet i standardhänseende bör komma i nivå med samhällets övriga institutioner för de ungas vård och fostran, föreställer jag mig, att det är att gå fullständigt baklänges att ställa ett sådant krav som det här föreslagna. Jag kan inte förstå, att om man i Stockholm funnit, att t. o. m. biträdena vid spädbarnskrubbor måste ha en påbyggnad på sin barnsköterskeexamen, detta inte kan vara lika väl motiverat, när det gäller landets övriga barn, utan att man då skall sänka standarden. Jag kan icke tänka mig annat, än att detta är ett rent förbiseende eller att det bottnar i att man icke har tänkt igenom saken ordentligt.

Man säger i fråga om spädbarn, att det är den yttre skötseln som spelar den största rollen. Jag tror, att man misstar sig väsentligt på denna punkt. Barnpsykologer betona mycket kraftigt, att de intryck som barnen få under de första levnadsåren äro minst lika viktiga som de som barnen få sedermera. Nu skall visserligen socialstyrelsen i detta fall ytterligare överväga kompetensmeddelandet. Jag vill då starkt understryka vikten av att socialstyrelsen verkligen är vaken på denna punkt. Jag vill icke påstå, att inte barnsköterskor kanske i många fall kunna vara lämpliga och kunna fylla ifrågavarande uppgifter, men jag säger, att de icke böra ställas jämsides med barnavårdslärlarinnorna, såsom man här gjort från utskottets sida och även i den motion som framförts. Jag vore, herr talman, frestad att ställa ett yrkande på denna punkt, men jag gissar, att tröghetslagen i kammaren kommer att verka som vanligt och att det alltså skulle vara meningslöst. Jag vill därför endast här understryka vikten av att socialstyrelsen är vaken på denna punkt.

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

Vad sedan beträffar anslag som skulle utgå främst till nyinrättade institutioner, är det inte i sak något att invända häremot. Men det är ändå rätt underligt, att de äldre institutionerna som i många år kanske under svåra förhållanden och med stora personliga uppoffringar från ledningens sida arbetat för att föra fram denna verksamhet i fråga om anslag icke skola vara fullt jämställda med de nyupprättade institutionerna. Jag förstår väl det resonemang som ligger bakom det förslag som här föreligger, men jag tror också, att man driver det litet för hårt, om man säger, att äldre institutioner skola få hjälp, först när det gått dithän, att man hotar att nedlägga dem. Jag tvivlar icke på, för att tala med utskottet, att de äldre institutionerna äro så lojala, att de acceptera den regeln, att de nya institutionerna först skola få hjälp, men jag vill bara säga, att hur lojala de än äro, kunna de icke leva bara på lojalitet. Jag kan inom parentes nämna, att man för året i Danmark har ett anslag på icke mindre än i runt tal 1 1/2 miljon kronor till understöd åt den verksamhet det här är fråga om.

Herr talman, det är ännu en punkt i förslaget som jag vill nämna om, nämligen den som avser den konsulentverksamhet som här föreslås skola utövas från socialstyrelsens och skolöverstyrelsens sida. Jag vill här betona, att det är i hög grad nödvändigt, att till konsulenter utses personer som äro verkligt utbildade på det område det här rör sig om, att de ha t. ex. barnträdgårdslärrinneutbildning. Men det räcker icke med denna utbildning, utan de måste också ha en ganska långvarig praktisk erfarenhet på detta område. Det är inte tillräckligt, att de komma dragande med en teoretisk examen, den må vara aldrig så hög, utan det är också nödvändigt, att de veta vad det är fråga om, då de skola ha överinseende över ifrågavarande institutioner.

Det kan synas vara en småsak, men jag vill ändå nämna om det och i någon mån reagera mot att man för in en helt ny beteckning på detta område, att man i stället för barnträdgård använder benämningen lekskola. Det kan synas vara en likgiltig sak, men jag tror ändå inte, att det i grund och botten är det. För det första har man en motsvarande beteckning i Norge, Danmark och Finland, och den internationella beteckningen är ju kindergarten, vilket ordagrant översatt blir barnträdgård. Det är möjligt, att man skulle kunna finna ett bättre namn än barnträdgård, men om man icke kan finna något bättre namn än lekskola, så vore det bättre att bibehålla det gamla namnet. Benämningen lekskola tycker jag nämligen — det är nu en subjektiv uppfattning och som sådan kanske felaktig, men jag tror dock inte att jag är ensam om den — för tanken mer på lek och att det väsentliga är att barnen skola gå dit och leka. Ordet barnträdgård har däremot i det allmänna medvetandet fått en helt annan innebörd. Genom det får man en föreställning om den kombination av lek och allvar, som är nödvändig i all uppfostran och alltså även när det gäller småbarnen.

Vidare vill jag reagera mot att arbetsmarknadssynpunkterna i så hög grad fått träda i förgrunden i propositionen och i viss mån även i utskottets utlåtande. Det har här redan av ett par talare påpekats, att där möter man problem, som äro av mer invecklad beskaffenhet än vad de ytligt sett kunna förefalla att vara. Jag tror att man skall akta sig för att utan vidare säga, att eftersom det behövs en massa kvinnor på arbetsmarknaden, så skall man inrätta fler barnkrubbor och allt vad det heter för att mödrarna skola bli frigjorda för arbete utom hemmet. Jag tror nog att man får tänka sig för två gånger, innan man slår in på den vägen, ty det är inte säkert, att det skulle, vare sig på kort eller ännu mindre på lång sikt, visa sig lönande, varken för individen, familjen eller samhället.

Jag vill sluta, herr talman, med att betona vikten och nödvändigheten av

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

att institutioner av här ifrågavarande slag överhuvud taget finnas, och jag vill i detta sammanhang även understryka, att nu befintliga institutioner utfört ett oerhört arbete, som rönt stor uppskattning. Men jag har på känn, att utvecklingen går i den riktningen, att det uppställs såsom ett ideal att mödrarna i allt större utsträckning lämna bort sina barn till daghem för att uppfostras där. Jag tror att man får vara mycket vaken gentemot sådana tendenser, ty i framtiden som hittills är det ändå idealet att barnen i största möjliga utsträckning uppfostras i goda hem.

Herr **Hallén**: Herr talman! Såsom ordförande i kommunens barnavårdsnämnd har jag redan tidigare varit i tillfälle att yttra mig över det föreliggande lagförslaget och därvid helt och hållet tillstyrkt detsamma, och jag avser ingalunda att med mitt anförande här komma till något annat resultat. Att det är en högst önskvärd och behövlig åtgärd, som här föreslås, är lätt att inse, om man tänker på alla de utpinade och förslavade mödrar med stora barnskaror, som på grund av fattigdom i hemmet äro tvungna att vara ute i förvärvsarbete. För dem är det en välsignad sak att det finns och kommer att finnas en tid framåt institutioner av det slag, varom nu är fråga.

Det som emellertid gjort att jag nu tagit till orda är, att jag i utskottets motivering förgäves efterlyser vissa synpunkter, något som jag tyckte mig märka att ett par andra talare här, fröken Ebon Andersson och herr Mårtensson, också gjorde.

Såsom fröken Andersson framhöll, ha de s. k. arbetsmarknadssynpunkterna fått göra sig väl breda i utskottsutlåtandet. Det är visserligen mycket riktigt, såsom statsrådet själv säger i propositionen, att det är samhällets uppgift att tillse, att förvärvsarbetet icke försvårar för kvinnorna att skaffa sig barn och icke inverkar menligt på barnens hälsa. Men man efterlyser, om inte samhället i detta sammanhang har en annan och angelägnare uppgift, när det gäller de barn, som komma till världen.

Jag tycker också att utskottet hemfaller för mycket åt den uppfattningen, även om man talar om att det gäller att se till, att barnalstringen inte hämmas och att man därför skall göra tillvaron så lätt och behaglig som möjligt för mödrarna. Detta är ju i och för sig alldeles riktigt, men när man t. ex. säger att motivet gör sig starkast gällande beträffande de ensamstående kvinnorna — ett uttalande som dock är något motsägelsefullt, ty längre fram talar utskottet om att de ogifta kvinnornas antal i framtiden kommer att väsentligt sjunka och de giftas att stiga — är man genast tillbaka till de s. k. arbetsmarknadssynpunkterna.

Vad man efterlyser hos utskottet är en erinran om att den sociala åtgärd, som det här gäller, visserligen är i hög grad nödvändig, men ingalunda betecknar en normal utvecklingslinje, som man för framtiden skall slå in på. Jag vet mycket väl, att både här i Stockholm och annorstädes krafter äro i farten under dessa år för att så att säga luckra upp hela hembegreppet och införa kollektiva tankegångar i allt vad gäller barn och deras uppfostran. Man har nu också faktiskt kommit dithän, att familjerna skulle kunna till kollektiva institutioner överlåta sina barns fostran under de fjorton första levnadsåren genom att först skicka barnen till spödbarnskrubbor, sedan till lekskolor och slutligen till eftermiddagshem för barn i skolåldern. Visst är allt detta en välsignad god sak för många hem, där man har det svårt. Men jag tror att vi alltjämt äro flertalet i detta land, som anse att den individuella fostran och vården i hemmet är oändligt mycket viktigare än detta kollektivistiska omhändertagande. Alla pedagoger äro ju ense om att de första fem, sex, sju levnadsåren äro kanske de mest ödesbestämmande och avgörande i en

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)
människas liv. Är det då riktigt att genom vidriga samhällsförhållanden mödrarna skola tvingas överlåta sina barn till kollektiva institutioner just under denna ömtåliga period i deras liv, låt vara att institutionerna ha kvalificerade arbetskrafter och att man kan göra den invändningen att barnkrubbeföreståndarinnan kanske har mycket större pedagogiska och psykologiska kvalifikationer än de flesta mödrar? Det är dock i regel så, att en mor just genom att hon är barnets mor har speciella förutsättningar att fostra och vårda sina barn och att ingen annan människa i världen kan ersätta henne. Det är det, som gör att man måste betrakta moderns personliga vård av sina barn såsom både det normala och det mest önskvärda.

Såsom nämndes av fröken Ebon Andersson, framskyntar emellertid ofta i debatten, att det finns tendenser i vårt samhälle att betrakta detta såsom en ståndpunkt, som måste övervinnas, och att det rent av är ett ideal att man får till stånd en kaserering så att säga av våra barn. Det är förresten samma anda, som kom till uttryck genom förslaget härom året att alla Sveriges skolbarn skulle bespisas på statens bekostnad, inte bara de, som hade långa vägar och levde på dålig matsäck, utan t. o. m. barnen i staden, som endast hade tio minuters väg hem till bostaden. Vad skall det tjäna till att lära våra unga flickor hushållsekonomi, matlagning och näringsfysiologi och sådant, om de sedan såsom mödrar kanske inte ens skola vara i tillfälle att ge sina barn en närande och riklig och väl sammansatt föda?

Det är hela denna tendens att liksom flytta undan hemmet eller att pressa ned nivån där, som vi måste vara på vår vakt emot.

Nu kan någon invända, att jag tar till storsläggan i onödan genom att anföra dessa synpunkter i anslutning till det högst önskvärda lagförslag, som här föreligger — jag påpekar ännu en gång att jag anser det vara ett önskvärt lagförslag, för att ingen skall komma och säga, att jag av några reaktionära synpunkter motsätter mig en trängande social reform. Jag har emellertid mycket starkt velat understryka, att utskottet hade bort kosta på sig att framhålla att de här föreslagna åtgärderna dock måste betraktas såsom tillfällighetsåtgärder i avvaktan på en annan social utveckling.

Därvidlag tyckte jag att herr Märtensson såsom arbetarrepresentant i sitt utmärkta anförande tryckte just på den ömma punkten, då han framhöll vikten av att arbetarhustrurna kunde få deltidsarbete. Det är så man ser på saken i de djupa leden. Där anser man inte, såsom en del damer tyckas tro, att man blir hjälpt bara genom att få möjlighet att skicka bort barnen, utan problemet för dessa mödrar är, hur de skola kunna få ha barnen hos sig. Därför bör hela vår sociallagstiftning gå ut på att skapa en sådan ekonomisk nivå även i arbetarhemmen, att modern själv kan få ta hand om sina barn. Jag går så långt att jag säger, att för ett hem, där det finns fyra, fem småbarn, är det helt enkelt ett oting att modern skall vara tvungen att ge sig ut i förvärsarbete, även om barnen kunna lämnas till de mest ändamålsenliga spädbarnskrubbor och lekskolor och allt vad det är. Därigenom få inte barnen den regelbundna kontakt med modern som fallet vore, om familjen levde under sådana ekonomiska villkor att modern själv kunde fostra sina barn.

Det är visserligen sant, att det inte är någon lätt uppgift att få det privata näringslivet att gå med på en sådan omläggning, som jag här berört, men det hindrar dock inte att den sociala lagstiftningens huvudsyfte bör vara att söka hjälpa mödrarna till en sådan ställning i ekonomiskt avseende, att de personligen kunna få handleda och vårda sina barn.

Häruti instämde herrar *Olovson* i Västerås, *Lundstedt*, *Lundberg* i Uppsala, *Gustafsson* i Bogla och *Sundström* i Vikmanshyttan.

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

Herr **Lundh**: Herr talman! Herr Eriksson i Frågsta sade, att de åtgärder, som nu äro föremål för behandling, måste betraktas såsom nödfallsåtgärder och betingade av den kristid, vari vi leva. Såsom motiv för detta anförde han, att man kunde befara konkurrens mellan de olika institutioner, som det här gäller, och hemmets värld, en synpunkt som understrukits också av ett par andra talare.

Jag skulle vara beredd att instämna häri, om jag delade dessa talares ängslan för att det verkligen skulle bli fråga om konkurrens mellan hemmen och institutionerna i fråga, men det gör jag inte. Jag har tvärtom med största tillfredsställelse hälsat det föreliggande förslaget, då jag anser de pedagogiska synpunkter, som så kraftigt framhållits såväl i propositionen som i utskottets utlåtande, vara av utomordentligt stor betydelse. Jag är för min del av den bestämda uppfattningen, att lekskolverksamheten — som visserligen bara är ett led i de åtgärder, som det här gäller — långt ifrån att konkurrera med hemmen i stället på allra bästa sätt kompletterar hemmens fostrande gärning. Om man såsom jag under åtskilliga år varit i tillfälle att i småskolan jämföra de barn, som komma från lekskolor, med dem, som sakna sådan underbyggnad, kan man inte komma ifrån att de förra barnen fått mycket i fråga om sin utveckling som de senare icke fått. Det har uppenbarligen för barnens utveckling under den ömtåliga förskolåldern varit av stor betydelse att under några timmar om dagen få under en duktig ledarinna sysselsättas med ordnad lek och ordnat lättare arbete.

Jag tror därför för min del, herr talman, att framför allt lekskolverksamheten ur pedagogisk synpunkt är i hög grad värd stöd av det allmänna.

Jag vill vidare understryka, såsom också framgår av akterna i målet, att hela lekskolverksamheten hittills arbetat under ytterligt svåra förhållanden. Anställningsförhållandena äro lösa, lönerna ytterligt låga, pensionsrätt saknas o. s. v. Detta skapar en osäkerhet och bristande stadga i arbetet, som inte kan vara nyttigt, när det gäller en verksamhet som för det allmänna är av så stort gagn. Jag skulle därför liksom några andra talare här gärna ha sett, att riksdagen i dag kunnat fatta ett principbeslut om att framdeles på ett mer effektivt sätt än det nu är fråga om stödja lekskolverksamheten. Jag måste dock erkänna att jag känner mig övertygad av de skäl mot ett sådant principbeslut, som för utskottet anförts av olika remissinstanser. Men jag vill gärna uttrycka den förhoppningen, att utskottets välvilliga skrivsätt på denna punkt liksom departementschefens starkt positiva uttalande skall borga för att inom en ganska snar framtid ytterligare åtgärder komma att vidtagas, framför allt när det gäller lekskolans verksamhet.

Till dessa principiella anmärkningar vill jag foga en detaljanmärkning. I propositionen har föreslagits, att inseendet över hela denna verksamhet skall förläggas till socialstyrelsen utom när det gäller lekskolans pedagogiska verksamhet, då det skall förläggas till skolöverstyrelsen. Jag har inte kunnat finna av propositionen, att skolöverstyrelsen tillförts någon särskild kompetent arbetskraft för detta ändamål. Jag är inte säker på, om det inom överstyrelsen redan finns någon sådan arbetskraft, men jag har inte haft anledning att tro det. Om alltså detta inte är fallet, vill jag, såsom fröken Ebon Andersson redan gjort, understryka betydelsen av att detta överinseende kommer att utövas av kompetenta krafter, framför allt av sådana med verklig utbildning på området. Inte minst gäller detta den provtid, som första året utgör, i det att man kan räkna med att de principer för arbetet, som då komma att fastslås av den inspekterande myndigheten, kunna få avgörande betydelse för framtiden. Det är av stor vikt att icke byråkratiska synpunkter här få

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)
göra sig gällande, utan att verklig sakkunskap kommer att prägla ledandet av denna verksamhet under dess första år med statligt stöd.

Jag ber, herr talman, med dessa ord och med uttryckande av den förhoppningen, att det beslut, som vi nu komma att fatta, snart måtte följas av flera i samma riktning, att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det åligger ju mig att försöka ge några skäl för den ståndpunkt, som statsutskottet intagit med anledning av den föreliggande propositionen. Jag skall då givetvis även upptaga till bemötande de synpunkter, som framförts under debatten här, även om det måste ske i största korthet, då det är många talare, som haft ordet, och en hel del synpunkter, som blivit anförda.

Jag vill först säga, att jag helt och hållet delar den uppfattning, som framförts av fru Västberg och vari man instämt från andra håll, nämligen att det hade varit önskligt att frågan kunnat lösas så att säga i hela sin vidd och i ett sammanhang genom fattandet av ett principbeslut, på vilket verksamheten för framtiden skulle kunna grundas. Emellertid är det ju nu fråga om att staten under en svår tid skall börja ge bidrag till denna verksamhet, och det förefaller mig då att man kan nöja sig med att staten lämnar bidrag och inte kräva även ett principbeslut redan nu. Det väsentliga här är att man, såsom kammarens ledamöter säkert ha uppmärksammat, redan under innevarande budgetår skall kunna taga statsmedel i anspråk för verksamheten. Det är ju ganska naturligt, att man, när Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag att redan för löpande budgetår ställa medel till förfogande, tager sikte på just de förhållanden, som existera under detta budgetår. Hade det däremot gällt att fatta ett principbeslut rörande frågan i hela dess vidd, så skulle naturligtvis principfrågan förelagts riksdagen före budgetårets början. Nu har emellertid Kungl. Maj:t begärt riksdagens bemyndigande att för ifrågavarande ändamål få taga i anspråk ett visst begränsat belopp redan under innevarande budgetår. Det är under sådana förhållanden självfallet, att man nöjer sig med en försöksverksamhet, avsedd att stödja nyinrättade institutioner på sådana platser, där behovet med hänsyn till rådande förhållanden på arbetsmarknaden är mest trängande. Detta är ju huvudpunkten i hela vårt betraktelsesätt. Jag tycker, att man bör låta sig nöja med den uppläggning, frågan sålunda erhållit.

Emellertid har man här i debatten tagit upp en hel rad frågor av rent principiell innebörd. Herr Hallén höll ett varmhjärtat anförande, präglad av hans sociala erfarenheter. Det mesta av vad han sade i sitt anförande har jag ingen anledning alls att polemisera emot. Det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, är emellertid enligt min uppfattning föga ägnat att tjäna som underlag för den kritik av samhällsförhållandena, som framkom i herr Halléns anförande. Det finns sålunda, förefaller det mig, ingen anledning att vid behandlingen av den nu föreliggande frågan upptaga debatt om de synpunkter, som framfördes av herr Hallén.

En annan talare i debatten gick ju till och med så in i detalj, att han reserverade sig mot namnet lekskolor. För min del tycker jag, att namnet lekskolor är alldeles utmärkt. Lekskola är ett svenskt ord och ett ord som säger precis vad som bör sägas. Närmast efter förebild från utlandet har man tidigare talat om »trädgårdsskolor». Ingen benämning kan vara olämpligare. »Barnträdgårdarna» i städerna se icke alls ut som några trädgårdar. I regel är det fråga om stenhus med en cementerad eller grusad gård. Jag förmodar, att den ärade talarinnan på Stockholmsbanken närmast tänkte på att ordet »barnträdgård» är en ordagrann översättning av det tyska ordet

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

»Kindergarten». Tidigare ha lekskolorna i vårt land mycket allmänt kallats för kindergarten, men det är ett ord, som minst av alla passar i detta sammanhang. Ordet lekskola tycker jag säger just vad som bör sägas. Delvis är här emellertid en fråga om tycke och smak, och om smaken skall man ju icke diskutera. Jag vill dock icke underlåta att säga, att i mitt tycke är Kungl. Maj:ts beteckning bättre.

Vidare har man anmärkt på, att utskottet lagt alltför stor vikt vid förhållandena på arbetsmarknaden. Man har därvid förmenat, att utskottet framför allt bort låta sociala synpunkter vara avgörande vid ärendets behandling. Som jag framhöll i början av mitt anförande har emellertid såväl departementschefen som utskottet framhållit behovet av en statlig understödsverksamhet på detta område. Man har knutit an till det behov av dylika nyinrättade institutioner, som främst ur arbetsmarknadssynpunkt förefunnits på olika orter. Att man sedan i det sammanhanget kan behöva vidtaga åtgärder för att förminska arbetstiden för mödrar, som skola placera sina barn i dessa inrättningar, och för att överhuvud taget möjliggöra för dem att fostra sina barn i hemmet, vill jag på intet sätt bestrida. Jag vill emellertid giva uttryck åt en stilla undran, varför man i sammanhang med denna fråga skall uppställa krav på sådana åtgärder. Det förefaller mig, att man bör lösa det antydda problemet i annat sammanhang. Enligt mitt förmenande är här allenast fråga om att tillgodose det ökade behov av arbetskraft, som för närvarande föreligger, på så sätt, att man sätter mödrarna i stånd att placera sina barn medan de själva äro upptagna av förvärvsarbete. Denna hjälpverksamhet har hittills i mycket stor utsträckning på tätorterna bedrivits av enskilda, ofta med bidrag av kommunerna. Allra först var det, skulle jag tro, de kyrkliga kommunerna som visade sitt intresse för saken. Här är det sålunda meningen, att staten skall hjälpa, där det behövs. Detta betecknar ett framsteg. Jag erkänner, att mitt betraktelsesätt givetvis borde fört mig över till den ståndpunkt, som hävdats i en av motionerna, nämligen att vi borde fatta ett principbeslut, som skulle gälla för all framtid. Jag har emellertid den förhoppningen, att när vi nu under löpande budgetår sätta i gång denna verksamhet såsom en försöksinstitution man sedermera skall kunna bygga ut den så, att den för framtiden kan få det åsyftade innehållet och den åsyftade permanensen.

Vidare har det sagts några ord om kompetensvillkoren för personalen. Man har kritiserat, att utskottet i anslutning till en väckt motion uttalat sin anslutning till att examen i barnavård skulle kunna medföra kompetens för föreståndarinnebefattningar. Jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet icke sagt något mera och bestämdare i detta avseende än att »vad motionärerna härutinnan anfört finner utskottet värt beaktande» och sedan tillagt, att »utskottet förutsätter, att socialstyrelsen ägnar denna fråga vederbörlig uppmärksamhet, när det gäller att förklara sökande skickad att bekläda ifrågavarande befattningar». Det är sålunda icke fråga om några bestämda direktiv. Jag tycker, att fröken Andersson icke har någon anledning att på denna punkt rikta kritik mot utskottet. Å andra sidan vill jag emellertid framhålla, att man på många håll hyser den uppfattningen, att man överdriver betydelsen av hög kompetens och hög utbildning, när det gäller denna verksamhet. Jag skulle tro, att det icke är nödvändigt för oss att här ställa upp dessa synpunkter emot varandra. Om man med förtroende överlämnar prövningen av denna fråga till den övervakande myndigheten, socialstyrelsen, så tror jag nog, att allt kommer att bli bra, när verksamheten kommer i gång.

Jag kan, tror jag, sluta med detta. Jag förmenar, och utskottet har även ansett att Kungl. Maj:ts förslag är betingat av de omständigheter, varunder vi nu leva. Jag vill som min personliga förhoppning uttala, att vi, när vi under

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

1944 års lagtima riksdag komma att fastställa budgeten för 1944/45, skola finna ett anslag för motsvarande ändamål uppfört på budgeten, och att man då kan finna möjlighet att i vidare utsträckning pröva de synpunkter, som man har att lägga på denna fråga.

I sakens nuvarande läge ber jag sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Erlander: Herr talman! Jag kan i långa stycken nöja mig med att instämna i vad statsutskottets representant här nyss anförde. På en punkt kanske det må vara mig tillåtet att göra en reservation. Det är klart, att eftersom jag i befolkningsutredningen har förordat, att statsmakterna nu skulle fatta ett principbeslut i ärendet, så hade jag helst sett, att så hade skett. Jag tror icke, att riskerna av ett sådant beslut varit stora. Allting kan ändras, om omständigheterna visa, att man gjort ett misstag, och därför tror jag, att det nog hade gått att taga risken härför.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, när det från åtskilliga håll här i kamraren drogs upp en principdebatt. Det föreföll, som om man skulle vilja ställa vad man betecknade som en personlig fostran i hemmen av barnen mot en kollektivistisk uppfostran. Ett par av talarna — jag syftar icke på herr Hallén — sammanknöt den proposition, som vi nu behandla, med de tendenser till att kollektivisera barnuppfostran, som man ansåg nödvändigt att ingående varna för. Jag anser mig då böra principiellt motivera befolkningsutredningens inställning till ifrågakvarande spörsmål. Jag vill genast deklarerera, att det hos befolkningsutredningen icke funnits någon som helst önskan att spränga sönder hemmen. Genom hela vårt arbete har det gått som en röd tråd, att alla åtgärder, som från samhällets sida vidtagas för barnen och mödrarna, böra avse att skapa hem, som bliva trivsamma för medborgarna. Om vi skulle misslyckas med den uppgiften, drömmer ingen i utredningen om att vi skulle kunna komma till en lösning av befolkningsfrågan. Inför varje förslag ha vi frågat oss: hur kommer detta att påverka vår allmänna linje att stärka och stödja hemmen? Kommer det att på något sätt verka distraherande på denna huvudlinje? I så fall får man tänka sig för åtskilliga gånger, innan man går vidare.

Hur ligger det nu till med förslaget om barnkrubbor och lekskolor? Beträffande de späda barnen — jag kan gå så långt, att jag säger beträffande barn under ett år — ha vi vid upprepade tillfällen deklarerat, att vi anse det ur samhällets synpunkt och ur hemmens synpunkt vara önskvärt, att modern har möjlighet att taga hand om dessa barn själv. Vi ha ingen som helst vilja att inrätta barnkrubbor för dessa barn i så stor utsträckning, att det blir möjligt för mödrarna att vältra över deras fostran på samhället på det sätt, som här har antytts. Arbetsmarknadspolitiska och försörjningsskäl kunna nödvändiggöra inrättandet av barnkrubbor även för små barn — men önskvärt ur hemmens synpunkt är det icke. Vi tro, att det både för moderns och barnets skull är önskvärt, att de hålla ihop under det första levnadsåret. Jag hoppas, att statsmakterna inom kort komma att få behandla frågan om understödjande av ensamma mödrar. Vi komma därvid att gå så långt, att vi förorda för samhället kostsamma åtgärder för att möjliggöra även för de ensamstående mödrarna att under så lång tid och så trivsamma förhållanden som möjligt hålla ihop med sina barn, ty vi anse, som jag nyss sade, att det är ett önskemål både ur samhällets, hemmens och barnens synpunkt, att så kan ske.

Men, herr talman, förhållandet blir annorlunda, när vi komma till de något äldre barnen. Där är det väl icke mycken mening i att försöka framlägga förslag till ideallösningar, som icke stämna överens med det samhälle, i vilket vi befinna oss. Detta samhälle har åtminstone för närvarande behov av den kvinn-

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

liga arbetskraften, ett behov, som man på ett eller annat sätt bör tillgodose. Om man nu säger, att man icke skall vidtaga några åtgärder för att möjliggöra att detta behov tillgodoses, vad blir för kvinnor med barn resultatet? Resultatet blir, att kvinnor, som hava barn, vilka äro så pass små, att de icke kunna klara sig själva, bli utestängda från den arbetsmarknad, som behöver deras arbetskraft, om de icke kunna skaffa sig någon som tager hand om barnen under arbetstiden. De få taga annat, tyngre och sämre betalt arbete, till exempel skur-ning och städning, som de kunna utföra under de tider, då mannen är hemma från sitt arbete. Dessa kvinnor skjutas över till arbetsuppgifter, som bättre lämpa sig för yngre och kraftiga arbeterskor utan barn. För barnets skull bliva de utestängda från lättare arbete, vilket i och för sig skulle lämpa sig för dem. Enligt den erfarenhet befolkningsutredningen gjort, har på vissa orter kunnat konstateras en utveckling, vilken det vore skäl i att de, som tala om att man icke bör kollektivisera barnuppfostran, toge och tittade litet närmare på, så skulle de lättare inse, vad det betyder att lätta hustruns arbete med barnen. Därför att hon har barn tvingas hon att taga en sysselsättning, som kan utföras på sådan tid, då det finnes någon, som är hemma och kan sköta barnen. Detta bidrager sannerligen icke till att hålla ihop hemmen. Det är precis så saken icke bör ordnas, om man verkligen vill, att hemmen skola bliva så trivsamma som möjligt för medborgarna. Ur den gifta kvinnans egen synpunkt verka under sådana förhållanden barnen som en börda, om de inkräkta på hennes rörelsefrihet i en så stor utsträckning, som de för närvarande göra.

Beträffande rörelsefriheten vill jag gå ännu längre, än vad de arbetsmarknadspolitiska skälen skulle motivera. Det bör finnas en möjlighet även för våra hemkvinnor att vid något tillfälle bliva lediga en halv dag, eller helst en hel, för att sköta privata angelägenheter. Herrarna få ursäkt mig, men jag anser att samhället bör vidtaga åtgärder i sådant syfte, om vi överhuvudtaget mena allvar, då vi säga, att hemkvinnan, som skaffar sig barn, skall behandlas på samma sätt som vi alla andra medborgare i samhället, som fordra rörelsefrihet.

Nu är det ju emellertid icke bara hemmen och mödrarna, som äro parter i detta mål. Det är ju också barnen. Det är ganska uppenbart, att om jag stode här för att försvara ett regeringsförslag, som innebure, att man skulle stoppa in barnen på måndagsmorgonen och taga ut dem på lördagseftermiddag, och att barnen helt och hållet skulle vara hänvisade till denna kollektivistiska uppfostran, så skulle jag känna mig ganska obehaglig till mods. Men det är icke fallet, utan vad man talar om är att öppna möjligheter för pedagogisk påverkan på barnen under en relativt kort del av dagen. Vi ha talat om sex timmar om dagen i vissa fall, där det av arbetsmarknadspolitiska skäl är motiverat. Men var och en, som sysslat med dessa ting, vet, att i regel omspanner lekskolan icke så stor del av dagen.

Det är mycket intressant att höra att de finnas, som anse, att ett kortvarigt omhändertagande av barnen skulle medföra risker för barnen. Den engelska regeringen, som har åtskilligt annat att stå i under dessa tider, har ansett denna fråga vara av sådan vikt, att den i dagarna har lagt fram ett förslag, som omfattar stödåtgärder till den halvöppna barnavården. Det är ett helt pedagogiskt system, som lagts upp. Jag skall icke nu gå närmare in på det men något beröra det när det gäller barn över två års ålder. Skolplikten börjar i England tidigare än hos oss, och femårsåldern betraktas som normal. Men även för barn mellan två och fem år har den engelske ecklesiastikministern — utgången från högerpartiet — ansett läget vara sådant, att man bör vidtaga åtgärder av såväl pedagogiska som sociala och andra skäl. Frågan blev i underhuset föremål för en debatt, som varade två dagar trots krigstiden. Där uttryckte man, icke ett beklagande av att ett förslag till kollektivistisk fostran kommit fram

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

utan önskemålet, att man skulle forcera saken så att man löste frågan även under nu bestående förhållanden. Jag tror, att det är ett mycket mera realitetsbetonat sätt att taga upp saken. Vi kunna icke komma ifrån, att beträffande praktiskt taget alla barn är det ett önskemål, att de få slipas av mot varandra under en erfaren pedagogisk ledning under åtminstone två eller tre timmar om dagen. Under den tiden bereder man automatiskt hemmet och hemkvinnan en lindring i arbetsuppgifterna.

Jag har, herr talman, velat så pass utförligt motivera vårt ställningstagande, och jag vill sluta med att säga samma ord som dem varmed jag började mitt anförande, att i alla våra förslag komma kammarens ledamöter att finna, att vi bygga upp dem som åtgärder till hemmets stöd, för att möjliggöra att hemmen skola bli samlingspunkter för både unga och gamla medborgare. På det sättet tro vi, att det skall kunna gå att skapa ett trivsamt samhälle i vårt land. Ha vi skapat ett trivsamt samhälle ha vi också gjort vad vi kunnat göra för att lösa befolkningsfrågan.

Fru *Västberg* instämde häruti.

Herr *Olsson* i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få fästa uppmärksamheten på en detalj i det här föreliggande förslaget, som icke saknar betydelse. I 1935 års lagstiftning angående stödåtgärder i fråga om bostadsförsörjningen för de barnrika familjerna finns det en bestämmelse, som talar om önskemålet att i samband med dessa fastigheter erhålla så kallade daghem, kindergarten eller barnträdgårdar eller vad man vill kalla dem. Denna anordning har på skilda ställen ute i landet kommit i tillämpning, dels i direkt anslutning till barnrikefastigheter och dels för större eller mindre områden av samhället.

Nu ägas dessa daghem i de flesta fall av en stiftelse, som också står för bostadsförsörjningen för de barnrika familjerna. Den har i många fall kommundt stöd, i en del fall större, i en del fall mindre, men i vissa fall intet sådant stöd alls. I många fall, för att icke säga i de allra flesta fallen torde emellertid avlöningen till personalen ligga väsentligen under den, som är föreslagen i den kungl. propositionen. Om nu statsbidrag i dessa fall kommer att utgå till nystartade daghem, så skulle ju resultatet kunna bli det, att den kvalificerade personalen — ty i regel är det sådan personal som fyller de fordringar som här äro avsedda — kommer att bli sökande till de nyinrättade tjänsterna, där lönen ligger kanske en tusenlapp över den de ha, och även få dessa tjänster; de äro ju icke annat än människor de heller. Resultatet blir, att dessa stiftelser, som icke kunna få statsbidrag eller, på grund av att det kommunala intresset saknas, annat bidrag, som skulle kunna träda i stället, komma i det läget, att de få nöja sig med den mindre kvalificerade personal, som kan bli över.

Jag har med detta, herr talman, bara velat fästa uppmärksamheten på att det skulle vara orimligt, om en sådan reform som denna komme att få verkningar, som icke alls äro avsedda, eller att visserligen gifta kvinnor med ett eller två barn skulle kunna komma ut på arbetsmarknaden men samtidigt de institutioner, som ägnat sig särskilt åt de barnrika familjerna i samhället, skulle få vidkännas ogynnsamma följder därav. Emellertid läser jag åtminstone ut ur statsutskottets utlåtande en välvilja, som jag hoppas kan tolkas på det sättet, att om tillsynsmyndigheten skulle se att tendenser exempelvis av den art, som jag här har berört, skulle framträda, skulle tillsynsmyndigheten kunna ingripa, antingen på det sättet, att den gäve dessa institutioner statsbidrag så att de kunde avlöna sin personal på sådant sätt att de kunde tävla med de andra, eller också påverka de kommunala myndigheterna så att de på ett eller

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

annat sätt hjälpte till. Skulle det ej vara möjligt för tillsynsmyndigheten att läsa ut detta ur statsutskottets betänkande här skulle jag vilja ställa en vädjan till statssekreteraren i socialdepartementet att med uppmärksamhet följa dessa ting, så att icke det som vi här sträva efter och som jag för min del helt ansluter mig till, till sina verkningar kanske kommer att gå ut över de barn i samhället, som bäst behövde hjälp i detta avseende.

Det är bara för att fästa uppmärksamheten på denna sak, herr talman, som jag här tagit till orda.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Det skulle egentligen vara alldeles onödigt för mig att efter herr Erlanders uttömmande och utomordentliga anförande tillägga någonting alls. Men i min egenskap av medlem i befolkningsutredningens delegation för hem- och familjefrågor har jag känt det som min skyldighet att hjälpa till att lugna de talare, som tyckas ha skrämt upp sig till att tro, att bakom detta förslag skulle finnas någon som helst vilja att styra till det så i vårt land, att alla Sveriges barn så småningom i tur och ordning skulle vandra från den ena vårdformen till den andra.

Jag vill kraftigt understryka vad befolkningsutredningens ordförande herr Erlander har sagt, att utredningen — och det gäller i samma grad dess delegation för hemfrågor — vid alla tillfällen frågar sig: Är den åtgärd vi nu fundera på verkligen av den art, att den stöder hemmen och hjälper oss att bevara kontakten mellan föräldrar och barn i så hög grad som möjligt? Det skulle verkligen vara glädjande, om man kunde få kammarens ledamöter att göra en blixervisit i utredningen och delegationen och se den tid vi anslå just till diskussioner på den punkten och de vägar man försöker komma fram till för att nå de bästa resultaten just i detta avseende.

Denna delegation har ju nu i allt sitt arbete försökt just att komma med förslag som kunna stödja kvinnorna i deras hemarbete och komma omvårdnaden om barnen att bli så effektiv som möjligt. Men det hindrar ju ej, att man måste se på livet sådant som det gestaltar sig. För min del tycker jag, att departementschefen i propositionen slår huvudet på spiken, när han säger: »Den diskussion, som förts beträffande lämpligheten av att mödrar ha förvärvsarbete, har i stort sett en akademisk karaktär. Det faktum man kan utgå från är, att kvinnlig arbetskraft i ökad utsträckning användes inom näringslivet.» Jag skulle vilja tillägga det faktum, att för många mödrar är det så gott som oundvikligt ur ekonomisk synpunkt att de ha förvärvsarbete. Herr Erlander visade på, hur man kanske, om man stänger de bästa vägarna för dessa kvinnor, skjuter dem in på områden, där de bli sämre betalda och få tyngre arbete. Kanske är för många mödrar, särskilt de ogifta, just den omständigheten, att det finnes sådana här vårdhem, den enda möjligheten att hålla kontakten kvar med barnen. Ty ha de icke en möjlighet att behålla sitt arbete och på det sättet få omvårdnaden om barnen tryggad, är deras enda möjlighet att utackordera barnen och kanske därmed för alla tider förlora känslan för och kontakten med sina egna barn. Det kunna vi icke vilja.

Jag skulle också vilja understryka vad herr Lundh så utmärkt framhöll och senare också herr Erlander antydde beträffande den pedagogiska vikten av dessa lekskolor för något äldre barn. Jag var härom kvällen på en diskussion bland pedagoger, där man uttalade den förhoppningen, att vi skulle få ett obligatoriskt lekskole- eller förskoleår för alla barn. Ty pedagogerna voro av den uppfattningen, att barn i åldern närmast före skoltiden icke fara bra av att ej på något sätt sysselsättas litet mera metodiskt än vad som sker, om de själva få driva ikring stugan eller på gatorna. Det kanske icke dröjer så länge förrän riksdagen får tillfälle att debattera just ett sådant obligato-

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)
 riskt år. Från pedagogernas sida förefaller det, som om man icke hade några som helst betänkligheter mot lekskoleprincipen. Men en sak är tydlig, och det är, att där får man icke lämna översynen över barnen till vilka krafter som helst. Många pedagoger hålla före, att det fordras mycket större psykologisk förmåga att leda barn just vid den åldern än på senare stadier. Det är därför man i så hög grad måste hålla på utbildningskravet.

Även om jag måste tacksamt erkänna, att utskottet beaktat våra synpunkter, skulle jag för min del ha varit glad, om utskottet ansett sig kunna gå in för befolkningsutredningens förslag om ett principiellt ställningstagande redan nu, därför att det givetvis är av stor vikt, därest vi någonsin skola få de krafter vi behöva för att leda denna verksamhet, att de kunde veta, att de vågade gå in för en sådan utbildning. Det skulle som sagt varit önskvärt, om utskottet vågat taga samma ståndpunkt som reservanten.

Herr talman! Eftersom jag redan under överläggningarna mellan befolkningsutredningen och hemdelegationen gått in för den ståndpunkten, yrkar jag för min del bifall till herr Oscar Olssons reservation.

Fröken **Andersson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Bara några ord i korthet. Jag tror, att de, som kritiserat dem, som ansågo, att man skulle vara vaken på denna punkt, drivit sin kritik alltför hårdraget. Jag har icke från något håll hört, att man gått mot detta förslag. Tvärtom har det varit — jag höll på att säga — en enda hallelujastämning till förmån för det. Men när herr Erlander talade om, att mödrarna skola få tillfälle att lämna ifrån sig barnen under ett par tre timmar om dagen, är det icke detta problem, som diskuteras, utan det är arbetsmarknadspolitiska synpunkter, som stå i centrum. Det innebär, att man skall underlätta för kvinnorna att i större utsträckning komma ut på arbetsmarknaden, till industrien, där, såvitt jag vet, det råder åtta timmars arbetstid om dagen, och där hustrun får arbeta från klockan 6—7 på morgonen till klockan 5—6 på kvällen. Sedan skall hon sköta hem, man och barn, laga mat m. m., och jag föreställer mig, att ungarna skola läggas i något så när god tid. När, frågar man, blir det då den uppfostrande kontakt mellan mor och barn, som man strävar efter? Var och en vet, att många mödrar måste arbeta ute, och att barnkrubbor äro nyttiga och nödvändiga. Men frågeställningen är: Vad innebär det ideal, som man från många håll uppställer? Är det idealet, att mödrarna skola stimuleras att under hela dagen vara borta från hemmen? Det talas om mödrarnas frihet! Jag är den förste att understryka allt vad till frihet hör, men jag har den »naiva» föreställningen, att mödrarna först och främst ha skyldigheter mot sina barn.

Vidare yttrade

Herr **Isacsson**: Herr talman! Jag tror, att den debatt som förts varit nyttig ur mer än en synpunkt. Den har först och främst visat, att det nog råder en del meningsskiljaktigheter om föreliggande förslag. Den visar samtidigt, att den väg jag för min del och utskottet valt: att icke alltför bestämt fastläsa den framtida utformningen av denna socialvård, är den riktiga. Jag tror också, att det är klokt, om riksdagen följer vad i detta stycke anvisats.

Sedan vill jag säga ett par ord till herr Hallén. Jag vill börja med att förklara, att jag till alla delar instämmer i det vackra framtidsprogram han skisserade, den idealtid, då mor och barn få vara tillsammans i hemmet. Vem vill ej vara med om detta, herr Hallén? Men jag kan icke instämma med honom, när han klandrade utskottet, därför att vi icke skrivit om detta. Vi ha haft

Statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. (Forts.)

att yttra oss om ett konkret förslag till åtgärder, som beröra nutida förhållanden. Detta ha vi försökt göra. Men det innebär ej, att vi därför äro blinda för det idealtillstånd, varom herr Hallén och jag och många andra drömma. Det är emellertid på det sättet, herr Hallén, att under de år som varit och den tid som är har det uppstått ett mycket starkt krav på kvinnlig arbetskraft. Det har vidtagits åtskilliga åtgärder för att mobilisera denna arbetskraft, till och med mot vederbörandes egen önskan. Det är i en dylik situation som man får taga ståndpunkt till sådana krav som de framförda. Det har utskottet gjort.

Jag understryker ännu en gång, att det är nyttigast, att vi icke låsa oss fast vid hur det skall se ut i framtiden på detta område i vidare mån än vad utskottet föreslår.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Oscar Olsson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Herr första vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 6.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg.

Ändrad lydelse av 1 § lagen om tillsyn å fartyg.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en reservation som är något oegentlig, ty det är icke mot utskottets motivering, som jag har invändningar att göra, utan det är närmast mot en motivering, som saknas i utskottets utlåtande.

Det föreliggande förslaget innebär, att man skall mjuka upp 1 § i tillsynslagen och undandraga från tillsyn de fartyg, som förhyras av kronan och användas med civil besättning ombord. När man under alla dessa år ivrat för sjösäkerhetsbestämmelser och även fått sådana i ganska stor utsträckning, förefaller det givetvis för sjöfolket egendomligt, att man skall taga bort säkerhetsbestämmelserna för fartyg, som förhyras av kronan. Om de förhyras av annan, gälla givetvis säkerhetsbestämmelserna. För sjöfolkets vidkommande innebär ju också själva anställningskontraktet, om jag så får kalla det, en garanti för att man har den säkerhet, som lagarna i olika avseenden föreskriva. Man har ju också i 1942 års sjömanslag i § 38 föreskrivit, att därest besättningsman vägras syn på fartyget, äger denne besättningsman rätt till avmönstring och rätt till ersättning för den förlust han därigenom lider. När förlusten icke kan uträknas gäller, att vederbörande skall erhålla en månads extra hyra.

Nu frågar man sig, hur det i ett fall som detta skall ske, när tillsynslagens bestämmelser äro upphävida och den civila fartygsinspektionen inte har att ta befattning med inspektion av bostäder och fartygets sjövärdighet i övrigt. Om besättningen begär syn och således inte kan få den, vem skall då betala den ersättning som besättningen har rätt till? Det är en fråga som man ju måste ställa sig.

Enligt den föreslagna lagtexten finns det emellertid möjligheter för Kungl. Maj:tt att utfärda särskilda bestämmelser för efterlevnaden av den här nya pa-

Ändrad lydelse av 1 § lagen om tillsyn å fartyg. (Forts.)

ragrafen, och jag har därför närmast tagit till orda för att få rikta en hemställan till chefen för handelsdepartementet att i de tillämpningsbestämmelser som utfärdas av Kungl. Maj:t se till, att besättningens rätt till syn på exempelvis bostäder inte förvägras den, och att således en civil besättning i ett av kronan förhyrt fartyg inte kommer i sämre ställning än den eljest skulle göra.

Jag har den förhoppningen, att man skall kunna ordna denna detalj på ett tillfredsställande sätt, och därför, herr talman, har jag intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

andra lagutskottets utlåtande, nr 67, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

trede särskilda utskottets memorial nr 1, angående ersättning till föredragande hos tredje särskilda utskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 482, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv för statens järnvägars räkning av aktierna i svenska rederiaktiebolaget Öresund m. m.;

nr 483, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av aytal i fråga om vissa markbyten mellan statens järnvägar och Borås stad m. m.;

nr 484, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Stockholms stad av visst område å Ladugårdsgärdet;

nr 485, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en postverket tillhörig fastighet i Stockholm;

nr 486, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett statens järnvägar tillhörigt markområde i Morastrands köping;

nr 487, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av räntan å lån från statens utlåningsfonder;

nr 490, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 491, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 för befrämjande av frivillig skyddsymponing mot difteri;

nr 492, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av staden Strömstads förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i samma stad komma att indragas;

nr 493, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bidrag till utlandssvenskarnas förening;

nr 500, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 501, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av utvidgad byggnadsplan för svenska träforskningsinstitutet.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.21 e. m.

In fidem

Sune Norrman.

Lördagen den 27 november.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 23 innevarande november.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagens andra kammare.

Härmed får jag, på grund av sjukdom, avsäga mig uppdraget såsom andre vice talman i riksdagens andra kammare.

Härnösand den 26 november 1943.

Ivar Österström.

Kammaren godkände denna avsägelse.

§ 3.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att vid sammanträde onsdagen den 1 nästinstundande december företaga val av andre vice talman.

§ 4.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till riksdagens andra kammare.

Med anmälan att ledamoten av riksdagens första kammare Torsten Emanuel Ström, som den 12 juni 1942 utsetts till fullmäktig i riksgäldskontoret för

valperioden 1942—1945, avlidit den 29 nästlidna oktober, få fullmäktige härigenom hemställa, att val av fullmäktig för återstående delen av sagda valperiod efter herr Ström måtte jämlikt § 71 riksdagsordningen verkställas.

Stockholm den 25 november 1943.

Å fullmäktiges vägnar:

ANDERS ÖRNE.

/John Hägglund.

Skrivelsen lades till handlingarna; och beslöt kammaren tillika att uppdraga åt de av detta års riksdag redan tillsatta valmännen för utseende av riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte deras suppleanter att välja en fullmäktig i riksgäldskontoret i herr Ströms ställe och eventuellt, i fall av behov, även en suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den militära väderlekstjänstens organisation;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisens ställning under krig; och

nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344), dels ock en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i detta ämne väckta motioner.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen från

första lagutskottet:

nr 502, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg; och

nr 503, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.; samt

andra lagutskottet:

nr 504, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.06 e. m.

In fidem
Sune Norrman.
